

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

БОКШАНЬ ГАЛИНА ІВАНІВНА

УДК 821.161.2 – 343.09"20 " (092)

НЕОМІФОЛОГІЗМ У ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ ГАЛИНИ ПАГУТЯК

10.01.01 – українська література

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Херсонському державному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Чухонцева Наталія Дмитрівна,
Херсонський державний університет,
доцент кафедри української літератури.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Турган Ольга Дмитрівна,
Запорізький державний медичний університет,
завідувач кафедри культурології та українознавства;

кандидат філологічних наук, доцент
Поляруш Ніна Степанівна,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
завідувач кафедри української літератури.

Захист відбудеться «18» жовтня 2017 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.133.03 Київського університету імені Бориса Грінченка (04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2).

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка за адресою: 04212, м. Київ, вул. Маршала Тимошенка, 13-Б.

Автореферат розісланий «16» вересня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Кудряшова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Неоміфологізм у суспільній свідомості, а відтак у художній творчості, виник як реакція на цивілізаційну кризу *fin de siècle* як прагнення протиставити «викликові безодні» (С. Кримський) споконвічні духовні цінності. Новий етап його розвитку зумовлений поглибленням цієї кризи впродовж ХХ ст., розчаруванням у позитивізмі та неопозитивізмі як філософських основах реалізму. Українське письменство, позбувшись диктату канонів так званого «соцреалізму», почало надолужувати своє відставання від світового літературного процесу наприкінці ХХ ст. Неоміфологізм був органічно притаманний нашому мистецтву слова в епоху модернізму, став одним із пріоритетних художніх напрямів для вітчизняних неомодерністів і постмодерністів. Феномен неоміфологізму у сучасній літературі, особливо українській, потребує всебічного вивчення з якомога ширшим охопленням конкретного матеріалу.

Вже у ранній прозі Г. Пагутяк виявилось, що неоміфологізм – найбільш відповідний її світовідчуттю та творчим інтенціям спосіб художнього мислення. У рецензіях на її перші книги «Діти» (1982) і «Господар» (1986) М. Жулинський та І. Дзюба відзначили оригінальний талант письменниці та схильність до міфологізування.

Творча індивідуальність Г. Пагутяк розвивається так яскраво і своєрідно, що її літературний доробок дедалі частіше стає об'єктом різноаспектних наукових студій. Він фрагментарно розглядався поруч із творами інших авторів у контексті жіночої прози (О. Карабьова, Ю. Кушнерюк, Г.-П. Рижкова, Т. Тебешевська-Качак та ін.), у парадигмах українського постмодерну (Т. Гундорова, Р. Харчук) та екзистенціалізму (С. Хопта), в аспекті художнього діалогу автора і персонажа (О. Поліщук), у зв'язку з характеристикою жанрово-стильових модифікацій фентезі (О. Леоненко, Д. Хохель), записок (К. Шахова) та готики в сучасній українській прозі (Н. Букіна). Деякі міфологічні мотиви й образи у текстах Г. Пагутяк аналізувалися у розвідках В. Агеєвої, Т. Бовсунівської, М. Гірняк, Я. Голобородька, Т. Гребенюк, І. Гречаник, Ю. Джугастрянської, Є. Нахліка, В. Неборака, Я. Поліщука, О. Романенко, Н. Ткачик, Н. Чухонцевої та ін. Значний науковий інтерес становлять кандидатські дисертації А. Артюх «Проза Галини Пагутяк: герметичність як домінанта індивідуального стилю» (2009) та І. Білої «Метароман Галини Пагутяк: текст і контекст» (2011), а також їхні статті, але неоміфологізм художньої прози письменниці не був у них основним предметом дослідження, тому не одержав всебічного висвітлення.

Отже, назріла необхідність цілісно і комплексно проаналізувати, систематизувати й узагальнити ознаки міфомислення Г. Пагутяк, різнопланово реалізовані в її прозовому доробку, розглянути їх у контексті української і зарубіжної літератури неоміфологічного напрямку, що і визначає **актуальність** теми нашого дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота пов'язана з основним напрямком науково-дослідної роботи кафедри української літератури факультету філології та журналістики Херсонського державного

університету «Поетика художнього тексту» (державний реєстраційний номер 0115U001889). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Херсонського державного університету (протокол № 6 від 27 січня 2014 р.) та скоординовано на засіданні бюро наукової ради з проблеми «Класична спадщина та сучасна художня література» при Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (протокол № 2 від 3 червня 2014 р.).

Мета дослідження – з'ясування неоміфологічної парадигми художнього світу Г. Пагутяк, характерних рис поетики та ідіостилю письменниці.

Основна мета зумовлює розв'язання таких **завдань**:

- 1) обґрунтувати вибір теоретичних орієнтирів дослідження;
- 2) визначити особливості міфомислення Г. Пагутяк у контексті неоміфологічного напрямку в українській і зарубіжній літературах;
- 3) схарактеризувати жанрово-тематичний діапазон художньої прози письменниці і виявити домінанти її ідіостилю;
- 4) окреслити своєрідність міфосвіту оповідань, новел, повістей та романів авторки;
- 5) виявити у творах і проаналізувати міфологічні інтертексти та їх джерела;
- 6) з'ясувати взаємозв'язок деміфологізації, реміфологізації та авторської міфотворчості з поетикою художніх текстів.

Об'єкт дослідження – художній доробок Г. Пагутяк 1982–2016 рр.

Предмет дослідження – неоміфологізм як домінанта ідіостилю письменниці.

Теоретико-методологічна основа дисертації: теорія архетипів К. Г. Юнга, міфологічні концепції Г. Башляра, М. Еліаде, К. П. Естес, Є. Мелетинського, Дж. Фрейзера, а також їх новітні модифікації у працях С. Кримського, І. Набитовича, Я. Погребної, Я. Поліщука, О. Турган та ін., Фройдівське психоаналітичне тлумачення природи творчої фантазії та оніричних візій; основні принципи культурної семіології та постструктуралізму, сформульовані у працях Р. Барта, Ж. Дерріда, Ю. Крістевої, М. Фуко.

Методи дослідження: *порівняльно-історичний і порівняльно-типологічний* (шляхом порівняльного аналізу доробку Г. Пагутяк зі зразками неоміфологічної прози українських і зарубіжних авторів визначаються типологічні й оригінальні риси її художнього міфомислення), *контекстуальний* (твори розглядаються у контексті традиційної міфології, а також у культурно-мистецькому контексті ХХ – ХХІ ст.), *інтертекстуальний* (здійснюється деконструкція текстів із метою виокремлення й поглибленого аналізу міфологічних інтертекстів та авторських дискурсів), *семіологічний* (з'ясування семантики міфологічних мотивів і образів, міфологем, міфем та авторських неоміфів), *психоаналітичний* (розкриваються архетипні основи та психологічні засади авторської міфотворчості, психологізм образів), *поетологічний* (розглядається міфопоетика творів).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що у дисертації *вперше* здійснено цілісну і системну інтерпретацію міфосвіту всієї художньої прози Г. Пагутяк у контексті неоміфологічного напрямку в літературі ХХ–ХХІ ст., комплексне осягнення особливостей авторської міфотворчості та художньої трансформації фольклорних претекстів; визначено парадигмальні й оригінальні риси

неоміфологізму в доробку письменниці, наявність їх аргументовано результатами порівняльного дослідження типологічних аналогій у творах А. Мердок, Дж. Фаулза, Р. Бредбері, Я. Вассермана, Вал. Шевчука, Ю. Винничука, Т. Прохаська, Ю. Логвина, М. Матіос, Г. Вдовиченко, В. Вовк, Е. Андіївської та інших авторів; *удосконалено* способи порівняльного аналізу міфологічних інтертекстів і авторської міфотворчості у прозових жанрах, підходи до розкодування семантики міфологем; *уточнено* жанрово-тематичний діапазон та стильові домінанти творчості Г. Пагутяк, що дозволило вмотивовано акцентувати неоміфологізм як основну ознаку її ідіостилу; *одержали подальший розвиток* механізми міфопоетичного аналізу герметичних текстів; теоретико-методологічні підходи до вивчення та розуміння індивідуально-авторського моделювання картини світу і відображення особистого світосприйняття письменника крізь призму міфології.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження розширюють уявлення про художнє розмаїття сучасної прози і можуть бути використані для подальшого розвитку методологічної бази і методики міфопоетичного аналізу, а також у курсах теорії літератури, історії української та зарубіжної літератур, спецкурсів із проблем міфопоетики, при розробці навчальних посібників і підручників, написанні курсових і випускних робіт.

Апробація результатів дисертації відбулася на *міжнародних наукових конференціях*: «Скарбниця розуму: інтелектуальний дискурс літератури» (Бердянськ, 2013), «Європейські студії: особистість і світ в історико-культурному просторі. Пам'яті Олега Васильовича Мішукова» (Херсон, 2013), «Біографія як текст» (Чернівці, 2014), «Слов'янська фантастика» (Київ, 2014; 2016), «Транскультурні коди літературного дискурсу» (Київ, 2015), «XVII Сковородинівські читання» (Переяслав-Хмельницький, 2015), «Літературний процес: становлення ідентичностей» (Київ, 2016), «Біополітичний вимір літературних студій» (Миколаїв, 2016), «Слов'янські студії» (Миколаїв, 2016), «Мільйон історій: поетика пригод у літературі та медіа» (Бердянськ, 2016), «Бестіарний код у діалозі культур: традиція та сучасність» (Херсон, 2016), «Художні феномени в історії світової літератури: перехід мови в письменництво («Екоцентризм: культура і природа»)» (Харків, 2017); IX Міжнародних Чичерінських читаннях «Світова література у літературознавчому дискурсі ХХІ століття» (Львів, 2015); на *всеукраїнських наукових конференціях* «Література в контексті культурних студій» (Миколаїв, 2012), «Міфосвіт української поезії: генеза прочитання» (Херсон, 2015), «Поетика художнього тексту» (Херсон, 2016; 2017), «Українська література в загальноєвропейському контексті» (Ужгород, 2016), «Кордони, межі й помежів'я в літературі» (Миколаїв, 2017) та інших.

Публікації. Основні положення дослідження відображено у 26-ти одноосібних публікаціях, із них 13 – статті у фахових збірниках, 1 – у виданні України, що входить до Міжнародної наукометричної бази Index Copernicus, 1 – в іноземному періодичному виданні.

Структура та обсяг роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (250 позицій) і двох додатків. Загальний обсяг дисертації – 237 сторінок, із них 198 – основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **«Вступі»** обґрунтовано актуальність теми і наукову новизну дослідження, визначено його мету й завдання, об'єкт і предмет, методологічні засади і методи, практичне значення, подано інформацію про апробацію, структуру й обсяг роботи.

У **першому розділі «Неоміфологічна парадигма художнього світу Галини Пагутяк»** визначено місце прози письменниці в контексті неоміфологічного напрямку, схарактеризовано її жанрово-тематичне розмаїття і домінанти ідіостилу.

У підрозділі 1.1 *«Творчість Галини Пагутяк у контексті неоміфологічного напрямку»* обґрунтовано вибір теоретичних орієнтирів та контексту дослідження, шляхом порівняльного аналізу з'ясовано типологічні відповідності у творах Г. Пагутяк та інших представників неоміфологічного напрямку.

У прозі Г. Пагутяк і А. Мердок простежено перегуки на мотивному, образному, жанрово-стильовому рівнях, зокрема в інтерпретації кельтських міфологем «дикого весілля» та рудоволосої Прекрасної Пані, а також відзначено неоміфологічний принцип моделювання паралельних світів. Утопічні топоси у неоміфологічних текстах зазвичай постають як модифікації моделі «острова» (осередки людської цивілізації на інших планетах в антиутопіях «Господар» Г. Пагутяк та «Марсіанські хроніки» Р. Бредбері). У повістях «Спалене листя» Г. Пагутяк і «Вежа з чорного дерева» Дж. Фаулза сюжети розгортаються за архетипною матрицею ініціації, а місцем перехідного обряду постає ліс. Типологічні збіги у них виявляються в інтерпретаціях міфологем води, «острова», мотиву втраченого раю, у використанні міфосимволіки імен, в актуалізації космогонічного міфу як аналога художньої творчості. Автоалюзії у творах Г. Пагутяк і Дж. Фаулза засвідчують циклічність як спільну ознаку міфомислення.

У творах Г. Пагутяк і Вал. Шевчука простежується типологічна схожість на образному, мотивному і стилістичному рівнях (наскрізні образи лісу, саду, слова, книги, бібліотеки, міфологеми дому, мандрів, вічного повернення, бінарні опозиції «світло–темрява», «життя–смерть», «верх–низ» тощо). Художній світ деяких їхніх творів населяють демонологічні персонажі, що генерує в них готичну атмосферу. Зв'язки з Біблією, оніричні візії як навантажені архетипними образами інтертексти – іманентні ознаки прози Г. Пагутяк і Вал. Шевчука. Г. Пагутяк і Ю. Винничук міфологізують пов'язані з їхніми біографіями топоси, а також власні життєписи. Образи смітника у «Смітнику Господа нашого» Г. Пагутяк і «Мальві Ланді» Ю. Винничука акумулюють семантику абсурдності світу. Матвій Домницький, який мандрував за Прекрасною Пані у «Зачарованих музикантах» письменниці, асоціюється з Бумблякевичем, який шукав Мальву Ланду. У цілому проза Г. Пагутяк вільна від пародіювання, гротесковості, «чорного гумору», властивих постмодернізму загалом і Ю. Винничукові зокрема. Модус комічного присутній лише у демонологічних персонажах її «маленького роману» «Компроміс» та творів для дітей. У «Мальві Ланді» стилізація під сакральні тексти здійснюється у дусі постмодерного «карнавалу», а у прозі Г. Пагутяк біблійні алюзії позбавлені будь-якого натяку на блазнювання. Г. Пагутяк є авторкою неоміфів про уявні Притулок і Королівство та про реальні Уріж і Добромиль, тоді як Т. Прохасько має статус

«міфотворця Ялівця». Свої космогонічні інтенції вони пояснюють потребою створення для дивакуватих персонажів середовища, що захищало би від антигуманної цивілізації. Відьми, опирі, дхампіри, фейрі Г. Пагутяк, як і непрості Т. Прохаська, нерідко постають носіями чеснот, завдяки яким зіцлюють світ від зла.

Міфосвіти Г. Пагутяк і М. Матіос певною мірою генетично споріднені, оскільки обидві авторки звертаються до карпатської міфології. М. Матіос майстерно використовує блискуче знання гуцульських звичаїв, обрядів, міфологічних уявлень для надання творам буковинського колориту. Проте її міфомислення виявляється лише на рівні стилю, не переростаючи у спосіб моделювання художнього світу. М. Матіос притаманна суто фемінна манера письма: у її прозі емоційне превалує над інтелектуальним, домінують гендерні проблеми, тема кохання, репрезентація тілесності. Це суттєво відрізняє її творчу манеру від ідіостилу Г. Пагутяк, яка інсталює міфопоетичні мотиви переважно у філософські контексти. Приватна і художня топографія Г. Пагутяк і Г. Вдовиченко пов'язана передусім з Бойківщиною. Загадкові події роману Г. Вдовиченко «Тамдевін» відбуваються поблизу Добромиля. Цей топос актуалізовано як містичний простір у романах Г. Пагутяк «Слуга з Добромиля» і «Магнат»: із ним пов'язана історія Ордену Золотої Бджоли, до якого належали опирі і дхампіри. У романі «Тамдевін» інтерпретується мотив «дикого весілля», використаний у прозі Г. Пагутяк. Героїні письменниць аллюзійно пов'язані з архетипом первозданної жінки, а також із біблійним образом Марії.

Прозу Г. Пагутяк і В. Вовк споріднює не тільки опора на міфологію Карпат, а й суголосність їхнього художнього мислення. Обидві письменниці акцентують проблеми екології природи та людської душі, оригінально інтерпретуючи архетипні мотиви й образи. Це виразно помітно на прикладі втілення міфологічного уявлення про душу як метелика чи пташку у повісті В. Вовк «Спілкування з опалевим метеликом» та циклі новел Г. Пагутяк «Душа метелика». Найяскравішою проекцією лицаря-заступника у прозі Г. Пагутяк є головний герой роману «Слуга з Добромиля». Е. Андіївська втілила аналогічний архетип у персонажах «Роману про добру людину», де він набув національного колориту через інтертекстуальні зв'язки зі знаковими образами української культури. Уособленням зла у «Романі про добру людину» зображені енкаведисти, а знедолені таборяни підносяться до рівня «воїнів світла». У романі «Слуга з Добромиля» Г. Пагутяк селяни називають енкаведистів «слугами Антихриста», а про їхнього командира говорять, що «це сам нечистий». Йому протистоїть головний герой – дхампір, який вбачає свою місію «лицаря світла» у тому, щоб «виправляти заподіяну кривду, пом'якшувати зло».

Отже, всі розглянуті у першому підрозділі твори органічно вписуються у контекст неоміфологічного напрямку. Проза Г. Пагутяк відзначається у цьому контексті не тільки типологічною відповідністю, а й оригінальністю авторської міфотворчості та художньої інтерпретації традиційної міфології.

У підрозділі 1.2 *«Жанрово-тематичний діапазон і стильові домінанти художньої прози письменниці»* здійснено генологічну і стильову характеристику творів Г. Пагутяк. Авторка дуже органічно виявляє творчу індивідуальність у жанрових формах історично-міфологічного і готичного роману, фентезі, антиутопії, міфологічно-історичної та філософсько-фантастичної повісті, «маленького роману».

Творчості Г. Пагутяк властива естетика ірраціонального, фантазійного, сновидного, тому закономірним є вплив на неї готичної літератури. Утім, варто наголосити, що традиційні атрибути готичних романів у прозі письменниці завжди наділені рисами психоаналітичних символів і семантикою архетипів. У багатьох творах Г. Пагутяк помітна двоїстість жанрової специфіки. Зокрема, роман «Слуга з Добромиля» містить розділи з викладом темпорально маркованих історичних подій, а також частини з готичною поетикою. Роман «Господар», який авторка маркувала як антиутопію, можна зарахувати і до «чистої фантастики» (за К. Фрумкіним), і до «духової фантастики» (за І. Качуровським). Загалом Г. Пагутяк тяжіє до філософської та соціальної фантастики. У повісті «Брат мій Енкіду» виразно помітні неоміфологічні домінанти. У ній переосмислений авторкою шумерсько-аккадський міф про Гільгамеша виконує сюжетотвірну функцію і лежить в основі всієї образної системи, але також зображено відомі з наукових джерел історичні реалії, що дає підстави використати щодо цього твору жанрове маркування «міфологічно-історична повість». «Соловейко» має підзаголовок «повість-балада», що готує до сприйняття трагічно-фантастичної оповіді, а підзаголовок «містерія» до повісті «Гіркі землі» налаштовує на розкодування містичних мотивів твору. «Книзі снів і пробуджень» притаманні ознаки традиційного для японської літератури жанру дзуйхіцу. Мала проза Г. Пагутяк репрезентована оповіданнями й новелами, які не завжди легко розмежувати: деякі з них поєднують атрибути різних генотипів.

Жанр твору в синтагматичному аспекті, як відомо, обумовлює тематика. Тема самотності, яка належить до онтологічно-антропологічної тематики, є наскрізною у доробку Г. Пагутяк, що надає йому філософічності. Культурно-історична тематика посідає значне місце у таких міфологічно-історичних творах, як «Гірчичне зерно», «Слуга з Добромиля», «Сни Юлії і Германа», «Магнат» та ін. У романній диалогії для дітей про Королівство та казковій повісті «Втеча звірів, або Новий Бестіарій» однією з центральних є тема книги як культурного феномену. Власний духовно-біографічний досвід у художній прозі письменниці реалізований здебільшого імпліцитно, оприявнюючись у вигляді автобіографічних маркерів.

У другому розділі **«Неоміфологізм у малій та середньоформатній прозі Галини Пагутяк»** визначаються риси неоміфологізму в оповіданнях, новелах, повістях і «маленьких романах» авторки.

У підрозділі 2.1 *«Міфологічні мотиви й образи в оповіданнях та новелах письменниці»* акцентується, що концентрація міфопоетичного в оповіданнях і новелах Г. Пагутяк настільки ж висока, наскільки виразні міфологічні інтертексти в її повістях і романах. Міфоцентричність її малої прози оприявнюється вже в назвах творів: «Одного разу Вавилонська вежа...», «Хам, син Ноя», «Видіння Орфея», «Потрапити в сад» та ін. Акцентуючи взаємодію незмінного і тимчасового, письменниця генерує напругу неоміфологічного тексту. Назви оповідань «Дім за рікою», «Як будували хату» скеровують інтерпретаційний вектор до космогонічного міфу, адже житло є проекцією космосу. У цих творах образи хати асоціюються зі світовим деревом та з фольклорно-міфологічним уявленням про дім як місце перебування душ померлих. В оповіданні «Потонула душа» есхатологічний мотив реалізовано через топос деградуючого села, де мешкають мати і брат-каліка

покійного художника, а образ їхньої занедбаної хати символізує занепад роду. У новелі «Відречення» Г. Пагутяк відтворює трагедію середини ХХ ст. мовою міфів і архетипів: історія бойкині, яка не опізнала трупи своїх дітей-бандерівців, нагадує біблійну оповідь про зречення Петром Ісуса Христа. В оповіданні «Калинова сопілка» ресемантизовано народну казку, ключовим у якій виступає мотив суперництва, аналогічний старозавітній оповіді про Авеля та Каїна. У новелі «Потонулі в снігах» зображення юродивих суголосьне Біблії. Мотив переходу через річку, що є межею між світами мертвих і живих, розгортається в оповіданні «Міст і духи». Таку ж семантику має топос річки в новелі «Інші». В оповіданні «Плач ріки Бистриці» розгортається магістральний для творчості Г. Пагутяк мотив втраченого світового ладу, міфологема води оприявнює амбівалентну символіку, пов'язану з життям і смертю. В оповіданні «Бабина смерть» інтерпретується мотив скінченності людського життя, що корелює з уявленням про відрізане волосся як про місце перебування душі. У новелі «Сліпуче сонце осені» мотив старіння пов'язаний із міфосемантикою осені, в образах літнього чоловіка і жінки, які усвідомлюють «наймарнішу марноту всього», помітно алюзійний зв'язок із Книгою Екклесіяста. Опозицію «життя–смерть» актуалізовано також у творах «Дивись назад», «Хам, син Ноя», «Числа мертвих і живих» та ін. Реактуалізуючи в оповіданні «Інша» мотиви й образи давньогрецької міфології, Г. Пагутяк переосмислює взаємодію людського і тваринного первнів, боротьбу світла й темряви. В оповіданні «Видіння Орфея» оригінально інтерпретується мотив туги людини за втраченою гармонією, що переплітається з мотивом мандрів, які розгортаються як блукання сучасного музиканта-флейтиста у будинку-лабіринті. У циклі новел «Душа метелика» актуалізовано закорінений у Біблії мотив згубної душевної сліпоти. У новелі «Тебе спалить сонце» мотив рівноправності всіх істот розвивається як заповідь світового ладу. Одвічні проблеми самотності, добра і зла осмислюються крізь призму біблійних образів і мотивів у новелі «Містерія небес». Топос міста фокусує семантику бездуховності й деградації, що в міфологічній площині ототожнюється з гріховністю, протилежною сакральній семантиці в образі ангела, який корелює з біблійним мотивом апокаліптичного пророцтва. В основі оповідання «Кров і піт вигаданого світу» – антитеза реального і вигаданого світів. Хлопець асоціюється з архетипом лицаря, а дівчина – принцеси, яка потребує порятунку. Неоміфологічна дегероїзація оприявнюється як неспроможність юнака здійснити ініціаційний перехід. В оповіданні «Потрапити в сад» мотив мандрів утілюється як подорож хворого на епілепсію жебрака Грицька, який грає на гармошці у залізничних вагонах. Співвіднесеність із образом Г. Сковороди увиразнюється мотивом туги за втраченим раєм і топосом саду, до якого мріяв потрапити Грицько. У новелі «Двісті років тому в Урожі...» Г. Пагутяк ресемантизує мотив чаклунської сили, пов'язаний із міфологемою небесного вогню. У новелі «Золота чаша» на основі давньої легенди інтерпретується мотив спокутування гріха. Семантика боротьби сакрального й демонічного оприявнюється в мотивах спокуси дияволом та неминучої розплати за злочин. У новелах «Світ варварів» та «Знак» мотив пошуку втраченого раю осмислюється як возз'єднання з природою. Мотив «дикого весілля» розгортається у новелі «Панна з жовтим волоссям», а в однойменному есеї Г. Пагутяк встановлює

зв'язок між автобіографічним матеріалом і міфопоетикою своєї прози. Хронотоп новели «Уже так більше не буде» корелює з автобіографічно маркованим топосом – селом Залокоть, образ якого космізується.

У підрозділі 2.2 «Міфічні інтертексти у повістях та «маленьких романах» Галини Пагутяк» проаналізовано зв'язки середньоформатних творів письменниці з міфологічними претекстами та авторську міфотворчість. Імена героїв повісті «Діти» асоціюються зі християнським космогонічним міфом, проте письменниця використовує неоміфологічний прийом декосмізації. Назва «Повісті про Марію і Магдалину» натякає на авторську інтерпретацію євангельських мотивів святості і гріха, народження і воскресіння. Як і в повісті «Діти», використання асоційованих із біблійними персонажами імен у побутовому контексті створює неоміфологічну «міжтекстову напругу». У казці «Лялечка і Мацько» Г. Пагутяк реалізує один із пріоритетних принципів неоміфологізму – ототожнення уявного та реального світів: Лялечка вигадує друга-лиса, образ якого алюзійно пов'язаний із відомою казкою І. Франка, «Маленьким принцом» А. де Сент-Екзюпері та фольклорно-міфологічним бестіарним образом. Образ сонячної галявини – одне з утілень характерного для прози письменниці топосу острова-притулку. У повісті-баладі «Соловейко» Г. Пагутяк структурує художній хронотоп, контамінуючи ментально-світоглядні орієнтири язичницьких і християнських міфів.

У «маленькому романі» «Філософський камінь» розгортається мотив духовної кризи суспільства, інтерпретація якого корелює з біблійним образно-мотивним комплексом: охоплені консумеризмом люди стають служителями мамони. В антиутопії «Господар» сюжет конструюється як неоміф за моделлю індивідуалізації. Зооморфні риси Сави вказують на архетип Тіні, що асоціюється з долюдським первнем. У його образі спостерігається властиве неоміфологізму ототожнення культурного героя і трикстера. У «Компромісі» сюжетотвірну функцію виконує мотив спокуси. У ньому вперше з'являється демонічний образ «чоловіка в парусиновому плащі з гудзиками різної масті», що в інших творах Г. Пагутяк модифікується в образ «пана в чорному костюмі з блискучими гудзиками».

У назві «маленького роману» «Гірчичне зерно» простежується ремінісцентний зв'язок із біблійною притчею та однойменним оповіданням І. Франка. Наскрізним у ньому є образ перлини, символіка якого декодується з опертям на культурно-історичний та біблійний контексти. Оригінально міфологізовані образи історичних осіб – Зоріана Доленги-Ходаковського й Олександра Козловського. Топос Урожа акумулює семантику утопічності, що сугестує ілюзорність звільнення героїв від тягарів бездуховного міста. У «Бесідах з Перевізником» увиразнюється зв'язок прози Г. Пагутяк з кордоцентричною філософією Г. Сковороди: символічний образ «освіченого серця» корелює з топосом зеленого острова, на який Перевізник переправляє людей. У повісті «Пан у чорному костюмі з блискучими гудзиками» міфогенність прози Г. Пагутяк виявляється у збільшенні концентрації демонологічного: інструментами містифікації Урожа виступають топос Границі і міфологема трьох груш, семантика якої корелює з ритуалом жертвоприношення.

У «маленькому романі» «Смітник Господа нашого» об'єктами міфологізування стають космогонічні універсалії. Ключова антитеза Інший світ –

Незаймана земля репрезентує опозицію «місто—село». Особливістю міфологізування у «Радісній пустелі» є поєднання духовно-автобіографічного і філософсько-міфологічного інтертекстів. Проектована у роздумах головної героїні християнська картина світу асимілюється з язичницькою персоніфікацією природи. Характерна для барокового світогляду діалектика добра і зла відображена через опозицію образів білого і чорного птахів. У повісті «Записки Білого Пташка» переплітаються елементи утопії й антиутопії. Утопічна домінанта образу Острова ототожнюється зі символічними атрибутами раю. Центральним в антиутопічному інтертексті є образ приреченої на зруйнування Вежі, ремінісцентно пов'язаної зі Старим Завітом. У повісті «Кіт з потонулого будинку» сюжетотвірну функцію виконує апокаліптичний мотив потопу. Енергетика сюжету зосереджена навколо емоції страху, біблійне тлумачення якого протилежне любові.

У «Книзі снів і пробуджень» розгортання мотиву мандрів має двовекторну семантику, втілену в мотивах утечі й пошуку дому-притулку. Онірично-фантазійний хронотоп зумовлює динамічний характер звично статичних образів, що виявляється в їх дифузії та метаморфозах. Корелюючи з топосом Урожа, що є проекцією моделі «острова», мотив утечі набуває семантики вічного повернення. У повісті «Втеча звірів, або Новий Бестіарій» в образі Каспара Гаузера оригінально втілено архетип «шляхетного дикуна», з яким корелює мотив згубного цивілізаційного впливу. Мотив утечі звірів на Кораблі алюзійно співвідноситься зі спасінням Ноя. Г. Пагутяк трансформує старозавітний епізод, пов'язуючи місію порятунку з єдинорогом. Мотив відновлення Золотого віку прочитується через бестіарний код.

У підрозділі 2.3 «Орієнтальний міфосвіт у творах збірки *«Мій Близький і Далекий Схід»* з'ясовано специфіку неміфологізму у повісті «Брат мій Енкідю» з використанням есеїв «Рукави, вологі від роси» та «Сніг у жмені» для розкодування її мотивів і образів. Авторка стверджує, що осмислення культури Близького Сходу як «колиски людської цивілізації» може вказати шляхи до подолання суперечностей сучасного життя. З артефактів цієї культури найбільше її зацікавив шумеро-аккадський епос про Гільгамеша (Більгамеса). Особливістю аккадської поеми про царя Уруку є інтерпретація філософських проблем, а не компіляція шумерських міфів. У ній домінує мотив безсмертя славних справ. У повісті «Брат мій Енкідю» фокус уваги зміщений на любов як спосіб досягти вічності. Тут більшою мірою, ніж в аккадській поемі, акцентується людське в образі Більгамеса, який залишив Урук через загибель Енкідю. На зображенні переживань урукського вождя зосереджується Ю. Логвин у повісті «Про діяння Гільгамеша». У центрі уваги Г. Пагутяк опинився образ блудниці Шамхат, який в аккадській поемі був епізодичним. Саме з ним у її творі корелює мотив каритативної любові, семантичною домінантою якого, за М. Бердяєвим, є здатність уповні реалізувати людську сутність і подолати скінченність життя. Однією з ознак міфомислення авторки є опозиція «духовне—тілесне», яка в повісті «Брат мій Енкідю» конкретизується з опорою на шумерську міфологію: ті, хто не здатен наповнитися високим почуттям, так і залишаються самою плоттю — «глиняними ляльками». Г. Пагутяк психологізує образ блудниці, глибоко аналізуючи різноманітні порухи жіночої душі. Мотив любові корелює також із образом Енкідю, якого Шамхат долучила до цивілізації, наповнивши його

серце почуттям до жінки. У цьому аспекті образ блудниці набуває статусу провідника в ініціаційному обряді для дикого чоловіка. Спілкування зі Шамхат зробило Енкіду вразливим, його трагедія насамперед пов'язана з переходом до дисгармонійного світу людей. Важливу роль у творі відіграє міфологема сонця, втілена в образі бога Уту. Образ підземного світу в інтерпретації Г. Пагутяк має гетерогенний характер: у ньому оприявнюються ознаки раю та чистилища. Письменниця візуалізує топос потойбіччя з опертям на шумерську міфологію, якій притаманне уявлення, що духовно високі особистості не зникають безслідно.

У третьому розділі «Міфосвіти романів Галини Пагутяк» аналізуються особливості реактуалізації архетипів, міфологічних мотивів і образів, а також своєрідність авторських неоміфів у великоформатній прозі письменниці.

У підрозділі 3.1 «Притулок і Королівство як неоміфи Галини Пагутяк» розглядається специфіка утопічних топосів у двох її діалогіях.

У романах «Писар Східних Воріт Притулку» та «Писар Західних Воріт Притулку» авторка вибудовує космогонічний неоміф, характерною прикметою якого є антропоцентричність: взаємопов'язаність світу Притулку і долі окремої людини. Г. Пагутяк акцентує його відмінність від традиційних міфічних топосів. Зміни, метаморфози, динаміка – суть Притулку, тоді як атрибут раю та інших утілень омріяного життя – постійність блаженного існування. На відміну від традиційних космогоній, існування Притулку не передбачає наявності *axis mundi*. Важливішими є топоси на межі – Східні й Західні Ворота. Вони, як Альфа і Омега, відображають повноту ідеї Притулку. Антропоцентричність неоміфу виявляється також у специфіці першоелементів, із яких постає Космос-Притулок. Стихії, що беруть участь у народженні світу з хаосу, в інтерпретації Г. Пагутяк асоціюються з мешканцями Притулку. Образи Писарів актуалізують мотив двійництва. У цьому аспекті їх можна вважати втіленням міфологеми дволикого Януса, який був покровителем входів і виходів та богом сонця. Алюзійний зв'язок цих персонажів діалогії з римським міфом прослідковується і в їх кореляції з опозицією «схід–захід». Мандри Писарів задля пошуку істини асоціюються з ритуалом ініціації. У фінальних словах однієї з книг Бібліотеки – «ПРИТУЛОК – ЦЕ Я» можна вбачати код до розуміння художньої ідеї Притулку. Він закорінений у біблійній тезі «Царство Боже всередині вас», де сконцентровано думку про можливість віднайти в собі Божественну істину. Через інтертекстуальні зв'язки неоміфу про Притулок із буддійською міфологією актуалізовано мотиви самовдосконалення та космічної гармонії, спроектовано ідею Божественного порядку з небесної сфери на земну.

У другій діалогії Г. Пагутяк магічна формула «Королівство – це я» також є алюзією на Біблію. Такий інтертекстуальний зв'язок сугестує ідею про спроможність кожного досягти гармонії, наблизитися до космічного ладу. Королівство у творчості Г. Пагутяк постає як варіант Притулку, але воно – не «реабілітаційний центр» із тимчасовими мешканцями. Це держава, лад якої тримався на принципах добротворення, а найбільшим її скарбом були книги, проте той лад зруйнували крутиголовці зі сусідньої Імперії. Використавши неоміфологічний принцип конструювання «паралельних світів», авторка застосовує прийоми, характерні для казки та фентезі. Королева, принцеса Люцина, принц Серпень, які через ворожі

підступи опинилися у Серединному світі, долають із допомогою друзів небезпечний шлях до Королівства, що для кожного з них стає своєрідним квестом. Мотив квесту передбачає пошук героями чогось важливого для всього людства, а на психологічному рівні є шляхом до самоідентифікації. Мотиви лицарського роману реалізуються насамперед через образи принца Серпня і його побратима Марка (вони асоціюються з близнюковими міфами), репортера Мортіуса і Тигрисика, котів Сиволапа і Фелікса, здатних на героїчні вчинки. Дід Люстій, який допомагає Королеві звільнити книгонош, репрезентує архетип лицаря-заступника.

Осучаснення традиційної демонології зі створенням комічного модусу – основний прийом модифікації демонологічних персонажів у диалогії про Королівство. Крім традиційних репрезентантів нечистої сили (опирів, відьом, Блуду, вовкулак), мешканцями фентезійного світу є крутиголовці, довгомуди, пліснявці та з'їдлики – образи, створені авторською уявою за міфологічними схемами.

Романи «Королівство» та «Книгоноші з Королівства» мають виразні ознаки неоміфологізму. Крізь призму міфології в них осмислюються такі проблеми сучасності, як духовна криза, занепад культури та екологічні катастрофи.

Підрозділ 3.2 *«Авторська міфотворчість у романах «Слуга з Добромиля» та «Магнат»* присвячено з'ясуванню принципів побудови неоміфу за моделлю індивідуації. Для дослідження сюжету «біографії» в романі «Слуга з Добромиля» обрано ту інтерпретаційну стратегію, яка дозволяє прослідкувати його зв'язки з героїчними міфами. З ними у творі корелюють мотиви чудесного народження і формування героя. Маленький дхампір, народжений відьмою від носферату, мав загинути у вогні разом із матір'ю, але його врятували вовки, а потім узяв під опіку Купець із Добромиля. Надзвичайно швидко вирішивши фізично і духовно, герой ще у підлітковому віці став Слугою свого добродійника і залишився вірним Купцеві навіть після його смерті. Суперперсональність міфологічного героя виявляється у надприродних властивостях дхампіра: він може впливати не тільки на людей, а й на стихії та тварин, його не вражають кулі. Корелюючи з образом безсмертного Слуги, мотив мандрів трансформується в мотив вічного повернення. У самохарактеристиці дхампіра окреслюється основна риса, що споріднює його з міфологічним культурним героєм: усвідомлення своєї місії підтримувати космічну гармонію. Іntenції Слуги до впорядкування світу підкреслює образ «небесної мелодії», яку він уміє відтворювати, пов'язаний із уявленням про музику як згармонізовану частину космосу. Мотив служіння добру виступає в романі основним, а головний персонаж є проекцією незалежного культурного героя-благодійника. Це акцентується тим, що він – останній лицар Ордену Золотої Бджоли, знищеного слугами Чорного Дракона, «воїн світла», який продовжує виконувати основну функцію Ордену – протистояння силам зла. Чесноти, що плекає у собі Слуга, за аксіологічною шкалою тотожні найвищим християнським цінностям.

У романі «Магнат» міфологічний інтертекст оригінально поєднано з культурно-історичним, репрезентованим переважно авторськими коментарями, насиченими різноманітними відомостями про гуманіста-інтелектуала Яна Щасного Гербурта. Становлення особистості Северина Никловського, який виступає у ролі наратора, відбувається за схемою індивідуації, а знайомство з Гербуртом та

рефлексії по смерті магната служать каталізатором цього процесу. На початку твору бідний волинський шляхтич постає як утілення архетипу Тіні. Зовні схожий на Гербурта, він погодився зіграти роль «живої парсуни» магната в похоронному ритуалі. Шлях до Персони супроводжується виснажливими душевними терзаннями оповідача. Внутрішні конфлікти зумовлені тим, що хід індивідуації передбачає розщеплення індивіда на кілька особистостей і викристалізацію однієї, домінуючої. Мотив самопізнання реалізується у романі через міфопоетичний образ дороги. Мандри наратора розгортаються у горизонтальному та вертикальному напрямках, у матеріальній та духовній площинах. Важливу функцію в розвитку ініціаційного мотиву виконує образ дому. Северин тяжко переживає втрату родинного гнізда і роль «бідного родича» у палаці Гербурта, що співпадає зі втратою самототожності. Наскрізним у романі є мотив двійництва, що передусім реалізується через образи Никловського і магната. Цей мотив корелює і з образами «ангела темного» й «ангела світлого», які змагалися за душу Гербурта в останні години його життя. Образ Голема також дотичний до мотиву двійництва, адже це – глиняна подoba людини, у якої відсутні розум і почуття. У ході внутрішнього розвитку Северин із «тіні», «глиняної ляльки» перетворюється на гідну поваги особистість. Фінальна сцена роману символізує завершення процесу індивідуації Никловського, адже у видінні магнат називає його «братом», акцентуючи їхню духовну спорідненість.

У підрозділі 3.3 *«Міфосвіт творів “урізького циклу”»* досліджується специфіка міфологізації топосу «малої батьківщини» Г. Пагутяк в «Урізькій готиці» й «Заході сонця в Урожі». Поєднання автобіографічності, документальності з різноманітними містифікаціями є прикметною рисою образу Урожа у цих творах.

У міфосвіті роману «Урізька готика» опозиція «світло–темрява» репрезентує паралельні реальності, умовно розмежовує персонажів та символізує боротьбу добра і зла у їхніх душах. Відтак, містична семантика темряви набуває психологічного характеру. Одним із механізмів, що рухають сюжет роману, є непростий вибір на користь світла або темряви. Джерелом емоційної напруги тексту виступають виснажливі вагання персонажів, зокрема отця Антонія, дідица Болеслава Комарницького й особливо Петра, який чинить опір намаганням опирів із Нагуєвичів залучити до своєї громади його з неповнолітнім сином Орком. Оніричний епізод про перехід мостом через річку імплікує боротьбу світла й темряви за душу підлітка. В «Урізькій готиці» міфологічний мотив мандрів корелює з опозицією «схід–захід», що в контексті роману тотожне антитезі «світло–темрява», бо асоціюється з рухом сонця. Пошук світла серед суцільної темряви – це шлях до порятунку, який пропонує авторка у своєму неоміфі. Отже, в «Урізькій готиці», як і в архаїчному міфі, перетворення хаосу на космос асоціюється з переходом від темряви до світла.

У романі «Захід сонця в Урожі» Г. Пагутяк моделює поведінку персонажів, укладаючи розмаїття проявів особистості до архетипних схем, тому для вивчення міфопоетики твору обрано шлях аналізу архетипних рис первозданної жінки в образі оповідачки та його кореляції з іншими образами й міфологічними мотивами. Такий підхід уможлиблює відстеження неоміфологічних прийомів, що полягають у міфологізації рутинних сценаріїв і побутових колізій. Оповідачка – Жінка, яка разом зі своїм Чоловіком мешкає в Урожі й переживає глибоку душевну кризу, оскільки

зраджує власній «дикій» природі. Попри очевидні симптоми роз'єднаності з інстинктивною природою, героїня роману доволі часто виявляє ознаки жевріння життєдайної первозданності. К. П. Естес актуалізувала архетипний образ старої жінки-вовчиці, яка збирає вовчі кістки і, співаючи пісню, оживляє тварин. Вона втілює природні цикли і навчає приймати смерть як компонент і навіть передумову життя. В оповідачці ніби лунає пісня тої вовчиці, для якої кістки – суть, що не підвладна тлінню. Вона володіє рідкісним умінням гідно зустріти перехід рідних до потойбіччя і відпустити померлого заради нового життя, що засвідчує наявність у ній рис первозданності. Цей образ корелює з міфологемою води, яка співвідноситься зі жіночим первнем буття, а відтак – із мінливістю і непостійністю. У такий спосіб Г. Пагутяк увиразнює психологічну характеристику Жінки, якій притаманний внутрішній неспокій і невпинний рух до досягнення власної ідентичності. Оповідачка інтуїтивно прагне віднайти в природі ліки від невтішних рефлексій і постійного передчуття лиха. Вона іноді наближається до своєї первозданності, проте несприятливі зовнішні обставини перетворюють цей процес на вічне повернення.

Неоміфологічний аспект художнього мислення Г. Пагутяк у творах про Уріж виявляється у містифікації «приватного» топосу та структуруванні реалій багатопланового сучасного світу засобами архаїчних семантичних опозицій, у співвіднесенні складної суперечливої дійсності з буттям «природної людини».

У підрозділі 3.4 «Неоміфологізм у романах *“Зачаровані музиканти”* та *“Сни Юлії і Германа”*» визначено особливості реактуалізації міфологем першостихій, семантика яких відображає найістотніші для підтримання світового ладу феномени.

У «Зачарованих музикантах» сюжетотвірну функцію виконує мотив мандрів панича Матвія Домницького у пошуках Прекрасної Пані з вогненним волоссям, яка вразила його серце, з'явившись у небі на чолі «дикого весілля». У романі Г. Пагутяк проекцією кельтської міфологеми фейрі є духи природи – *Ті, що живуть під землею і літають у повітрі*, а Прекрасна Пані – їхня Княгиня, яка мстить родів Домницьких за заподіяну їм кривду. У творі актуалізовано мотив лицарського служіння Прекрасній Пані через образ Матвія. Неземне кохання юнака і пов'язані з ним мандри є складовими «ініціаційної романтики». Архетипний образ лицаря в інтерпретації Г. Пагутяк зазнає неоміфологічної дегероїзації, адже Матвій не здійснює подвигів, а мандрує, як сновида, ведений несамовитим почуттям. Образ юнака, наймолодшого з трьох синів дідича, асоціюється з героєм чарівної казки. Цей персонаж акумулює атрибутивні для фентезі риси: квест Матвія – це спокута не тільки гріхів його роду, а й людей загалом, пошук гармонії зі світом природи.

Міфологеми першостихій у «Зачарованих музикантах» мають амбівалентний характер. Найчіткіше це простежується щодо міфологеми вогню. Міфологема землі, асоційована з «нижнім світом» та хтонічними силами, репрезентована образами пивниці, каменя, нори, печери, підземного лабіринту. Водна стихія багатоаспектно представлена образом річки, яка то пов'язується з конкретними гідронімами (Дунай, Свіча, Дністер), то постає як узагальнення – Ріка. Наскрізний для творчості Г. Паутяк образ Перевізника увиразнює мотив переходу до іншого світу, що є утопічним утіленням ідеального співіснування людини і природи. Світ духів природи оприявнюється через слухові, зорові й нюхові образи.

Роман «Сни Юлії і Германа» репрезентує неоміфологічну інтерпретацію трагічної долі Кенігсберга: письменниця поєднує культурно-історичний і міфологічний інтертексти, оніричні візії з картинами реальності. У міфологічному континуумі твору найвиразніше оприявнюються міфологеми першостихій. Міфологема вогню в романі втілена в образах пожежі, багаття, чарівного ліхтаря й попелу. У снах Германа повторюється моторошна картина пожежі Кенігсберга, яку він співвідносить зі знищенням Содому й Гоморри, загибеллю Карфагена і Помпеї та Дантовим пеклом. Семантика вогню в цьому контексті корелює з мотивом покарання за гріхи. У зв'язку з образом Юлії міфологема вогню оприявнює семантику рятівного тепла і світла. Г. Пагутяк ресемантизує символічний образ книги: він набуває додаткового оказіонального значення – спасеного джерела тепла. Оскільки вода вважається жіночим первнем буття, акватичні образи корелюють передусім з образом Юлії. В оніричних візіях героїні вода постає в образі моря, що свідчить про тривожний стан дівчинки, адже Г. Башляр акцентує ворожі властивості морської води. Ріка як місце загибелі Софії набуває танатичної семантики. В образах лебедів актуалізується притаманна германській міфології архетипна семантика. Міфологема землі втілюється в образах підвалу, підземелля, священних каменів і сільських угідь. Образ підземелля оприявнює семантику материнського лона та вічного притулку. Міфологема повітря, асоційована з чоловічим первнем, корелює з образом літаючих машин для вбивства у візіях Германа, у яких семантика земної і повітряної стихій протиставляється.

Особливостями моделювання світу в романах «Зачаровані музиканти» та «Сни Юлії і Германа» є оригінальне переосмислення міфологем першостихій, синтез образів кельтської, германської та слов'янської міфології, авторська міфотворчість.

У **Висновках** узагальнено результати дисертаційного дослідження.

Компаративне дослідження доробку Г. Пагутяк у контексті літератури неоміфологічного напрямку дозволило з'ясувати типологію і специфіку візуалізації міфомислення письменниці. Порівняльний аналіз її художньої прози з творами А. Мердок, Дж. Фаулза, Р. Бредбері свідчить про функціональність «острівної» моделі, що допомагає авторам створювати паралельні реальності, притаманні неоміфологічній літературі. Жанрово-тематичні, мотивні, образні, стильові аналогії визначено у романах «Зачаровані музиканти» Г. Пагутяк і «Єдиноріг» А. Мердок, в антиутопіях «Господар» української письменниці та «Марсіанські хроніки» Р. Бредбері, у повістях «Спалене листя» Г. Пагутяк та «Вежа з чорного дерева» Дж. Фаулза, у втіленні образу «шляхетного дикуна» у творах «Втеча звірів, або Новий бестіарій» Г. Пагутяк і «Каспар Гаузер, або Лінощі серця» Я. Вассермана.

З'ясовано суголосність архетипних образів дому, саду, лісу, книги, деяких демонологічних образів, мотивів мандрів, утечі та вічного повернення, психологічного навантаження оніричних дискурсів у прозі Вал. Шевчука і Г. Пагутяк та розвиток ними традицій Г. Сковороди. Міфологізація топосів «малої батьківщини» зближує творчість Г. Пагутяк, Ю. Винничука, Т. Прохаська, М. Матіос, Г. Вдовиченко: їхні неоміфи постають у реальних координатах Галичини. Гротескність і сатиричність демонології Ю. Винничука перетворює його готику на пародію, тоді як Г. Пагутяк модифікує образи «нечистої сили» у

комічному модусі переважно у творах для дітей. У прозі Г. Пагутяк і Т. Прохаська інсталяції космогонічного міфу зумовлені прагненням створити для химерних персонажів середовище, наділене терапевтичними властивостями утопічних топосів.

Міфомислення М. Матіос і Г. Вдовиченко виражається у белетризуванні мотивів та образів традиційної міфології задля надання творам карпатського колориту. Прозі обох письменниць притаманна особлива увага до розкриття жіночої психології та теми кохання, візуалізація тілесності, акцентування гендерних проблем, тоді як у доробку Г. Пагутяк домінують інтелектуально-філософські мотиви з переважанням універсальної проблематики. У доробку Г. Пагутяк авторська міфотворчість і оригінальна інтепретація традиційної міфології є концептуально важливими і стилістично знаковими. Подібне міфомислення яскраво виражене у художній прозі В. Вовк та Е. Андіївської.

Інтерпретація шумеро-аккадського епосу про Гільгамеша у повістях «Брат мій Енкіду» Г. Пагутяк та «Про діяння Гільгамеша» Ю. Логвина суттєво відрізняються. Найдавнішому сюжетові світової літератури письменниця надала несподіваних акцентів, зробивши головною героїнею блудницю Шамхат, яка піднеслася до каритативної любові. Звернення авторки до шумерської міфології урізноманітнює способи інтерпретації власного її творчості мотиву згубного цивілізаційного впливу, що оприявнює виразний екоцентричний струмінь у її міфотворчості.

Аналіз творів Г. Пагутяк у генологічному аспекті засвідчив, що письменниця тяжіє до таких жанрових різновидів, як історично-міфологічний та готичний романи, фентезі, філософсько-фантастична повість, «маленький роман». Експериментальний характер її прози виявляється у творах, що репрезентують екзотичний жанр або мають синтетичну жанрову природу. Тематика творів Г. Пагутяк здебільшого охоплює онтологічно-антропологічні універсалії й культурно-історичні реалії. Особистий досвід авторки відображається переважно в есеїстиці, а також як автобіографічні маркери у художніх текстах.

У доробку Г. Пагутяк реалізовані засадничі принципи неоміфологізму: 1) транспонування міфологічних образно-мотивних комплексів у художній часопростір; 2) побудова сюжету антропоцентричного неоміфу як етапів біографії міфологічного героя. Головною стратегією у побудові неоміфу Притулку є протиставлення цього топосу міфологічним образам з утопічною семантикою «вічного блаженства». У дилогії «Королівство» та «Книгоноші з Королівства» як неоміфологічний прийом використано контамінацію готичного й комічного в демонологічних персонажах, створення авторської пародійної демонології за міфологічними схемами. У романі «Слуга з Добромиля» оприявнюється матриця героїчного міфу: сюжет розгортається як біографія головного персонажа, який репрезентує архетип культурного героя. У «Магнаті» модель індивідуалізації визначає особливості функціонування міфологічних образів дому, дороги, мотивів мандрів та самопізнання, що відображають шлях героя-оповідача до самоідентичності.

В «Урізькій готичі» Г. Пагутяк структурує реалії зовнішнього і внутрішнього світів персонажів засобами архаїчних опозицій, ключовою серед яких є антитеза «світло–темрява». Вона є визначальною у моделюванні хронотопу, розвитку сюжету та організації системи персонажів. У романі «Захід сонця в Урожі» реалії сучасного

світу інтерпретовано через співвіднесення архетипу первозданної жінки з образом героїні-оповідачки. Об'єктом міфологізації є приватний простір Жінки та Чоловіка, чий пошуки своєї справжньої сутності перетворюються на «вічне повернення».

Неоміфологічні стратегії в романі-феєрії «Зачаровані музиканти» виявляються в ресемантизації мотивів і образів кельтської та української міфології, лицарського роману і чарівної казки. Міфологеми першостихій наповнюються духовною семантикою, що увиразнює розгортання мотиву душевної сліпоты, яка перешкоджає досягненню особистої гармонії та космічного ладу. Міфологеми першостихій також своєрідно інтерпретовано у «Снах Юлії і Германа»: письменниця переплітає оніричні інтертексти з картинами реальності, що уможлиблює розширення смислового об'єму образів за рахунок додаткових оказіональних значень.

Реактуалізація міфологічних образів і мотивів у художній прозі Г. Пагутяк спрямована на переосмислення феноменів сучасності крізь призму міфу в контексті вічності. Міфологеми Урожа, дому, саду, трьох груш, чорного птаха, сонця, Ріки, острова, Перевізника є наскрізними у неоміфі письменниці: вони організовують часопросторові зв'язки, уможливаючи повернення до міфічних первнів. Ресемантизація космогонічних та есхатологічних міфів, міфосимволіки чисел, мотивів туги за втраченим раєм, мандрів, спокутування гріхів та використання оніричних візій уможливають заглиблення у сфери колективного позасвідомого.

Гетерогенність міфомислення Г. Пагутяк оприявнюється як ресемантизація міфологічних претекстів із використанням прийомів десакралізації та дегероїзації. Її художній світообраз створюється поєднанням міфологічного і культурно-історичного, духовно-автобіографічного й філософсько-міфологічного, утопічного й антиутопічного дискурсів. До констант ідіостилю Г. Пагутяк належать філософічність, інтелектуалізм, психологізм, містичність і символічність, камерність і герметичність, причому насичену міфологічність слід вважати найприкметнішою стильовою домінантою художньої прози письменниці.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Бокшань Г. Аксіологічні домінанти роману Галини Пагутяк «Слуга з Добромилля» в контексті християнської етики. *Наукові праці: науково-методичний журнал*. Т. 192. Вип. 180. Філологія. Літературознавство. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. С. 14–17 (0,46 д.а.).
2. Бокшань Г. Архетипні риси біографії Каспара Гаузера в казковій повісті Галини Пагутяк «Втеча звірів, або Новий бестіарій». *Питання літературознавства: науковий збірник*. Вип. 90. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2014. С. 62–71 (0,6 д.а.).
3. Бокшань Г. Бестіарний код у міленарній міфології Галини Пагутяк. *Південний архів. Філологічні науки: збірник наукових праць*. Вип. LXVI. Херсон : ХДУ, 2017. С. 15–18 (0,57 д.а.).
4. Бокшань Г. Відображення світоглядного синкретизму в етно-культурних концептах роману-феєрії Галини Пагутяк «Зачаровані музиканти». *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Філологічні науки*. Бердянськ : ФО-П Ткачук О. В., 2015. С. 221–230 (0,7 д.а.).

5. Бокшань Г. Героїчний міф у романі Галини Пагутяк «Слуга з Добромиля». *Науковий вісник Ужгородського університету*. Вип. 2 (36). Філологія. Ужгород : Видавництво УЖНУ «Говерла», 2016. С. 65–69 (0,6 д.а.).
6. Бокшань Г. Екзистенційно-християнський вимір проблеми вибору в повісті Галини Пагутяк «Кіт з потонулого будинку». *Південний архів. Філологічні науки: збірник наукових праць*. Вип. LXI. Херсон : ХДУ, 2014. С. 37–41 (0,4 д.а.).
7. Бокшань Г. Міфологічний та культурно-історичний інтертексти в повісті Галини Пагутяк «Гірчичне зерно». *Збірник наукових праць «Теоретична і дидактична філологія»*. Вип. 17. Переяслав-Хмельницький, 2014. С. 238–248 (0,53 д.а.).
8. Бокшань Г. Проблема ідентичності творчої особистості у повістях «Спалене листя» Галини Пагутяк і «Вежа з чорного дерева» Джона Фаулза. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції: збірник наукових праць (філологічні науки)*. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. №7. С. 147–151 (0,4 д.а.).
9. Бокшань Г. Своєрідність художньої реалізації архетипних рис первозданної жінки в повісті Галини Пагутяк «Захід сонця в Урожі». *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського: збірник наукових праць*. Вип. 4.13 (104). Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2014. С. 29–33 (0,4 д.а.).
10. Бокшань Г. Специфіка моделювання фентезійного світу в романі Галини Пагутяк «Зачаровані музиканти». *Наукові праці: науково-методичний журнал*. Вип. 259. Т. 271. Філологія. Літературознавство. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. С. 64–68 (0,7 д.а.).
11. Бокшань Г. Темпоральні міфологеми в художній прозі Галини Пагутяк. *Наукові праці: науково-методичний журнал*. Вип. 264. Т. 276. Філологія. Літературознавство. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. С. 131–136. (0,7 д.а.).
12. Бокшань Г. Трагедія Кенігсберга в неоміфологічній інтерпретації Галини Пагутяк (на матеріалі роману «Сни Юлії і Германа»). *Сучасні літературознавчі студії. Літературний дискурс: транскультурні виміри: збірник наукових праць*. Київ : ВЦ КНЛУ, 2015. Вип. 12. С. 67–76 (0,5 д.а.).
13. Бокшань Г. Філософсько-релігійні мотиви в антиутопіях «Господар» Галини Пагутяк і «Марсіанські хроніки» Рея Бредбері. *Південний архів. Філологічні науки: збірник наукових праць*. Вип. LX. Херсон : ХДУ, 2014. С. 105–109 (0,4 д.а.).
14. Бокшань Г. Автобіографічні маркери у міфопоетиці Галини Пагутяк. *Питання літературознавства: науковий збірник*. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2015. Вип. 92. С. 78–87 (0,6 д.а.).
15. Bokshan H. Mythologems of Primordial Elements in the novel “Yuliia’s and Herman’s Dreams” by Halyna Pahutiak. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. V.21. Issue 130. Budapesht, 2017. P. 21–24 (0,65 д.а.).

Додаткові публікації

1. Бокшань Г. Архетипний образ лицаря в художній інтерпретації Емми Андіївської та Галини Пагутяк. *Вісник Таврійської фундації: літературно-науковий збірник*. Херсон : Просвіта. Вип. 11. 2015. 59–62 (0,2 д.а.).

2. Бокшань Г. Екзистенційні мотиви в оповіданнях і новелах Галини Пагутяк. *Збірник тез доповідей і статей IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Філософські обрії сьогодення», присвяченої Всесвітньому дню філософії (17 листопада 2016 року)*. Херсон : РВВ «Колос», 2016. С. 18–20 (0,3 д.а.).
3. Бокшань Г. Елементи комізму в міфопоетиці роману Галини Пагутяк «Королівство». *Поетика художнього тексту. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції (Херсон, 20 травня 2016 року)*. Херсон : ХДУ, 2016. С. 6–8 (0,2 д.а.).
4. Бокшань Г. Міфологема сонця у творчості Бруно Шульца та Галини Пагутяк. *Вісник Львівського університету: іноземні мови*. Львів : Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка, 2016. Вип. 24. Ч. 1. С. 2–10 (0,6 д.а.).
5. Бокшань Г. Міфологеми першостихій у творчості Григорія Сковороди та Галини Пагутяк. *Переяславські Сковородинівські студії: збірник наукових праць*. Ніжин : Видавець Лисенко М. М., 2015. С. 19–24 (0,47 д.а.).
6. Бокшань Г. Міфологічні джерела образів Прекрасної Пані у романах «Зачаровані музиканти» Галини Пагутяк та «Єдиноріг» Айріс Мердок. *Поетика художнього тексту. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції (Херсон, 19 травня 2016 року)*. Херсон : Айлант, 2017. С. 10–12. (0,2 д.а.).
7. Бокшань Г. Міфологічні мотиви й образи в романі Галини Пагутяк «Магнат». *Слов'янська фантастика: збірник наукових праць*. Київ : Освіта України, 2016. С. 19–27 (0,49 д.а.).
8. Бокшань Г. Міфопоетика віршованого інтертексту в романі Галини Пагутяк «Компроміс». *Міфосвіт української поезії: генеза прочитання. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції (Херсон, 17 грудня 2015 року)*. Херсон : ХДУ, 2016. С. 3–5 (0,2 д.а.).
9. Бокшань Г. Міфопоетика повісті Джона Фаулза «Вежа з чорного дерева». *Американські та британські студії: мовознавство, літературознавство, міжкультурна комунікація: збірник наукових праць*. Київ : Талком, 2015. С. 3–7. (0,25 д.а.).
10. Бокшань Г. Міфопоетика пригодницького роману Галини Пагутяк «Королівство». *Мільйон історій: поетика пригод у літературі та медіа. Збірник наукових матеріалів конференції (Бердянськ, 22–23 вересня 2016 року)*. Бердянськ : БДПУ, 2016. С. 17–18 (0,18 д.а.).
11. Бокшань Г. Мотив каритативної любові у повісті Галини Пагутяк «Брат мій Енкіду». *Слов'янська фантастика: збірник наукових праць*. Київ : Освіта України, 2015. С. 359–367 (0,48 д.а.).

АНОТАЦІЇ

Бокшань Г. І. Неоміфологізм у художній прозі Галини Пагутяк. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література. – Київський університет імені Бориса Грінченка. – Київ, 2017.

У дисертації вперше цілісно проаналізовано, систематизовано й узагальнено неоміфологічний дискурс у художній прозі Г. Пагутяк, окреслено місце доробку

письменниці в континуумі неоміфологічної течії. Цьому сприяли: 1) порівняльний аналіз її прози зі творами представників зарубіжної літератури й українських авторів (А. Мердок, Дж. Фаулза, Р. Бредбері, Я. Вассермана, Вал. Шевчука, Ю. Винничука, Т. Прохаська, Ю. Логвина, М. Матіос, Г. Вдовиченко, В. Вовк, Е. Андіївської та ін.); 2) характеристика жанрово-тематичного діапазону творчості Г. Пагутяк та домінант її ідіостилю. Доведено, що у художній прозі письменниці реалізовані засадничі принципи неоміфологізму: транспонування міфологічних мотивів і образів у змодельований автором часопростір, створення антропоцентричного неоміфу шляхом художньої космізації реальних топосів, побудова сюжету як етапів біографії міфологічного героя, різноманітні форми авторської міфотворчості. З'ясовано, що гетерогенність міфомислення Г. Пагутяк оприявнюється як ресемантизація міфологічних претекстів із використанням прийомів десакралізації та дегероїзації. Її художній світообраз створюється поєднанням міфологічного і культурно-історичного, духовно-автобіографічного й філософсько-міфологічного, утопічного й антиутопічного дискурсів.

Ключові слова: неоміфологізм, архетип, міф, міфологема, художня трансформація, стильова домінанта, дискурс, інтертекст.

Бокшань Г. И. Неомифологизм в художественной прозе Галины Пагутяк. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.01 – украинская литература. – Киевский университет имени Бориса Гринченко, Киев. – 2017.

В диссертации впервые целостно проанализирован, систематизирован и обобщен неомифологический дискурс в художественной прозе Г. Пагутяк, определено место творчества писательницы в континууме неомифологического направления. Этому способствовали: 1) сравнительный анализ её прозы с произведениями представителей зарубежной литературы и украинских авторов (А. Мердок, Дж. Фаулза, Р. Бредберри, Я. Вассермана, Вал. Шевчука, Ю. Винничука, Т. Прохасько, Ю. Логвина, М. Матиос, Г. Вдовиченко, В. Вовк, Э. Андиевской и др.); 2) характеристика жанрово-тематического диапазона творчества Г. Пагутяк и доминант её идиостиля. Доказано, что в её художественной прозе реализованы основоположные принципы неомифологизма: транспонирование мифологических мотивов и образов в смоделированный писателем хронотоп; создание антропоцентрического неомифа путём художественной космизации реальных топосов, построение сюжета как этапов биографии мифологического героя, а также разнообразные формы авторского мифотворчества. Установлено, что гетерогенность мифомышления Г. Пагутяк проявляется как ресемантизация мифологических претекстов с использованием приёмов десакрализации и дегероизации. Её художественный мирозобраз создаётся сочетанием мифологического и культурно-исторического, духовно-автобиографического и философско-мифологического, утопического и антиутопического дискурсов.

Ключевые слова: неомифологизм, архетип, миф, мифологема, художественная трансформация, стилистическая доминанта, дискурс, интертекст.

Bokshan H. I. Neo-mythologism in Halyna Pahutiak's fiction. – Manuscript.

The dissertation for the scientific degree of a Candidate of Philological Sciences in the field of study 10.01.01 – Ukrainian literature. – Borys Hrinchenko Kyiv University. – Kyiv, 2017.

The purpose of the dissertation research is to study, systemize and generalize neo-mythological discourse in H. Pahutiak's literary prose.

The paper traces coherence and continuance of neo-mythologism, comparing the writer's prose to the texts of the representatives of English literature and some Ukrainian authors. It finds out typological parallels in their works and in H. Pahutiak's fiction.

The writer manifests her creative individuality in the genre forms of historical-mythological and gothic novels, fantasy and philosophical-fantastic novelettes. The main themes of H. Pahutiak's works are ontological-anthropological and cultural-historical ones. The author's spiritual-biographic experience mainly manifests itself in the form of auto-biographical markers. Concentrated mythologism is a style dominant of her prose.

In her short prose H. Pahutiak reactualizes the archaic senses, reinterpreting the modern spiritual phenomena in the context of eternity. The mythologems of Urizh, home, three pear trees, the garden, the black bird, the setting sun, the River, the island and the Boater make it possible to appeal to mythical precedents. H. Pahutiak interprets cosmogonic and eschatological myths, mythological motifs of longing for paradise, journey, temptation, allowing for deepening into the areas of collective unconscious.

In the dilogy «The Scribe of the Eastern Gate of the Shelter» and «The Scribe of the Western Gate of the Shelter» the main neo-mythological strategy is opposing the Shelter topos to the traditional mythologems with the semantics of «the land of eternal bliss». The originality of the neo-myth in the dilogy «The Kingdom» and «The Book-carriers from the Kingdom» manifests itself in contaminating gothic and comic features in the other world images and creating the author's demonology according to mythological schemes.

In H. Pahutiak's novels «The Servant from Dobromyl» and «The Magnate» the plots evolve according to the archetypal principle which consists in modeling a neo-myth by the scheme of individuation. The features of neo-mythologism in «The Servant from Dobromyl» become apparent in embodying the functions of a culture hero in the dhampir character. In «The Magnate» the neo-myth is modeled according to the scheme of individuation – the development of S. Nyklovskyi from the Shadow to the Persona.

The originality of the writer's mythological thinking in the novel «Urizh gothic» manifests itself in structurizing the literary world by means of archaic oppositions. The object of mythologization in «The Sunset in Urizh» is routine scenarios of marital life. The wild woman archetype is embodied in the narrator. Its interaction with other mythologems drives the plot, its background being the neo-myth of Urizh.

The peculiarities of the reception of mythology in «The Enchanted Musicians» are determined by its synthetic genre variety. The distinctive feature of this novel is filling the images representing the mythologems of primordial elements with spiritual semantics. These mythologems are also originally interpreted in «Yuliia's and Herman's Dreams».

Key words: neo-mythologism, archetype, myth, mythologem, literary transformation, style dominant, discourse, intertext.